

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “สิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ” นี้มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาว่า สิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของไทย เป็นสิทธิที่กฎหมายควรจะต้องการรับรองและส่งเสริม ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ภาคีรัฐได้ดำเนินการมาโดยลำพังแต่ในอดีต อันจะเป็นการช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติของไทยไปในทิศทางแห่งความสมดุลและยั่งยืนต่อไป โดยได้ทำการศึกษาวิจัยจากเอกสาร ซึ่งได้แก่ ผลงานวิจัย งานทางด้านวิชาการ และบทความที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากภายในประเทศและต่างประเทศ ในเบื้องต้นได้ศึกษาถึงความเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมก่อน ว่าเป็นชุมชนที่มีความหมายและมีลักษณะเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อให้ได้ความหมายของคำว่า “ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม” สำหรับนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ และในส่วนนี้ก็ได้ทำการศึกษาวิจัยถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจากในอดีตที่ผ่านมา ด้วย เพื่อจะแสดงให้เห็นว่าแม้ประเทศไทยจะมีมาตรการทางด้านกฎหมาย เพื่อแก้ไขปัญหาอันเป็นวิกฤตที่เกิดขึ้นกับทรัพยากรธรรมชาติของประเทศมาแล้วก็ตาม แต่มาตรการทางด้านกฎหมายที่มีอยู่นั้นกลับไม่สามารถที่จะนำมาใช้แก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะปัญหาดังกล่าวยังคงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างมากอยู่ในขณะนี้ จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยได้พยายามที่จะชี้ให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนที่รวมตัวกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม มีสิทธิเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาติ จะทำให้ภาคีรัฐได้รับความร่วมมือจากภาคประชาชน ที่จะเข้ามาช่วยกันเสริมสร้างการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาติ ให้เป็นไปในทิศทางที่มีความสมดุลและยั่งยืนต่อไปได้ ในการนี้ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาถึงแนวความคิด เพื่อส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนได้ศึกษาถึงสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตามกฎหมายที่มีผลบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันของไทยว่า ได้ให้การรับรองไว้แล้วหรือไม่เพียงใด และเป็นการเพียงพอหรือไม่ และในขั้นสุดท้ายก็จะเป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงหลักกฎหมายเพื่อส่งเสริมสิทธิในการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม เป็นชุมชนอันเป็นที่รวมของกลุ่มบุคคล ซึ่งได้อาศัยอยู่ในที่แห่งเดียวกันมาโดยต่อเนื่องยาวนานจนก่อให้เกิดมี ภาษา ลัทธิความเชื่อ ศาสนพิธี ทัศนคติ วิถีชีวิต การดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณี อย่างเดียวกัน และสมาชิกในชุมชนมีการติดต่อสัมพันธ์กันอยู่ตลอดเวลา จนได้ก่อให้เกิดเป็นความผูกพันขึ้นระหว่างกัน มีการดำรงชีวิต และมีวิถีชีวิตที่ประสานสอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเองจนกระทั่งมีสภาพเป็นอัตลักษณ์ (Identity) ประจำท้องถิ่นของตนขึ้น ณ สถานที่แห่งนั้น และนำไปสู่การสร้างปทัสถาน (Norm) ทางสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกคนรุ่นหนึ่ง และแม้ว่าผู้ที่ เป็นสมาชิกในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจะได้มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวไปตามกาลเวลาและ สภาพแวดล้อม ที่เปลี่ยนแปลงไปก็ตาม แต่อัตลักษณ์และปทัสถานทางสังคมนั้นจะยังคงดำรงอยู่ ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมแห่งนั้นต่อไป โดยชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสถานภาพเป็นองค์กรประชาสังคม ประเภทที่ไม่เป็นทางการ หรือองค์กรที่มีได้มีสถานภาพทางกฎหมายรองรับให้เป็นนิติบุคคล กล่าวคือเป็นกลุ่มของบุคคลที่รวมตัวกันเป็นหมู่คณะ มีฐานะเป็นหน่วยย่อยทางสังคมซึ่งไม่ได้ จำกัดเฉพาะอำนาจทางปกครองเท่านั้น

จากการที่ประเทศไทยต้องประสบกับสภาวะวิกฤติจากปัญหาทางด้านการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่งคือ การขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่ในอดีตที่ผ่านมา ซึ่งปัญหาดังกล่าวนี้นี้ถือได้ว่าเป็นปัญหาในระดับรากฐานทางด้านความคิด ดังนั้นจึงต้องอาศัยแนวความคิดในการส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ในการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพราะการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จะเป็นการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของไทยให้ เป็นไปในทิศทางแห่งความสมดุลและยั่งยืนต่อไปได้ ถึงแม้ว่าสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเช่นนั้นจะเคยได้รับการรับรองมาแล้ว โดยได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 แต่ก็ไม่มีการบัญญัติเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติกำหนดในรายละเอียด ไว้แต่อย่างใด นอกจากนี้การที่จะอาศัยรูปแบบของการปกครองส่วนท้องถิ่นหรือส่วนภูมิภาค เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ ก็ปรากฏว่ายังไม่มีมีการรับรองไว้ในกฎหมายจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และกฎหมายว่าด้วยการปกครองส่วนภูมิภาคไว้แต่อย่างใด ทำให้ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมไม่สามารถ จะเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้ แต่อย่างไรก็ตามยังมี

หลักกฎหมายที่สามารถจะนำมาบังคับใช้ เพื่อเป็นการส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้หลายประการ ดังนี้คือ

1. การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในรูปแบบของ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การปกป้องคุ้มครอง การควบคุมและจัดการ
2. การรับรองสถานภาพของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมให้เป็นองค์กรประชาสังคมที่มีความเป็นอิสระ
3. การให้สิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมเป็นตัวแทนของรัฐ เพื่อทำหน้าที่ในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
4. สิทธิการมีส่วนร่วมในการให้ความเห็นต่อภาครัฐในการพิจารณาอนุมัติโครงการที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
5. สิทธิในการให้ความเห็นต่อการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม
6. สิทธิได้รับค่าเสียหายและค่าชดเชยกรณีทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมได้รับความเสียหายจากการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย
7. สิทธิของผู้เสียหายในฐานะเป็นผู้ครอบครองและดูแลทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมแทนรัฐ

การนำเสนอแนวความคิดและรูปแบบของสิทธิทางกฎหมายเพื่อรับรองและส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินี้ เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับภาครัฐในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมนั้นๆ ได้ เพราะว่าชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมมีสิทธิในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมนั้นๆ มาแล้วตั้งแต่ในอดีต และได้อาศัยสิทธิดังกล่าวนี้ในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นดั้งเดิมนั้นๆ จนก่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนต่อมาได้จนถึงปัจจุบัน ดังนั้นหากรัฐจะส่งเสริมสิทธิการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีมากขึ้นกว่าเดิมแล้ว ก็จะทำให้การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และนอกจากการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมจะช่วยแก้ไขปัญหาจากวิกฤตทางด้านทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังจะเป็นการช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งในทรัพยากรธรรมชาติระหว่างภาครัฐในส่วนกลางกับความต้องการของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมลงไปได้ด้วย.